

Усе це викликало негативне ставлення населення до податків. Тому відповідальність за збирання податків у державну скарбницю (*fiscus*) покладалась на членів місцевих рад (куріалів). Збирачі податків супроводжувались військовими загонами. При стягненні податків застосовувались кийки та нагайки. Висилки та конфіскації були звичайним засобом.

Значення податкової реформи Діоклетіана вперше розглянуте відомим німецьким правником Савіні, а пізніше не раз слугувало предметом досліджень, будучи матеріалом як позитивного, так і негативного досвіду створення нових систем оподаткування. У будь-якому разі, на нашу думку, можна вважати, що саме цими реформами була започаткована та система податків, якою значною мірою послуговуються і до нашого часу.

Разом з тим варто підкреслити, що розробка у Стародавньому Римі системи податків та правових (і не тільки правових) засобів їх стягнення, звичайно, не могла б стати у пригоді при формуванні сучасного європейського права у галузі оподаткування, бо класична старожитна форма не була наповнена новим змістом, що стало можливим завдяки формуванню нової європейської концепції оподаткування.

Список літератури: 1. Див.: Харитонов Є.О. Історія приватного права Європи: Ч.І. Витоки. Одеса, БАХВА, 1999. 2. Гензель П.П. Очерки по истории финансов. Выпуск первый. М., 1913. 3. Gonis N. Two fiscal registers from early Islamic Egypt // *The Journal of Juristic Papirology*.—Vol. XXX. (2000). 4. Kazajovic E. Diocletian's tax policy // *OGR*. 1997. III. 5. Моммзен Теодор. История Рима. Том 1. Санкт-Петербург, 1997. 6. Гиббон Э. История упадка и разрушения Великой Римской империи: Закат и падение Римской империи: В 7 т. Т.1 / Пер. с англ. М., 1997. 8. Моммзен Теодор. История Рима. Том 1. Санкт-Петербург, 1997. 9. Всемирная история в десятиях томах. Т.2. / Под ред. С.Л.Утченко. М., 1956. 10. История Древнего Рима. СПб., 1998.

Надійшла до редколегії 19.11.01

О.С. Проневич

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕДЕРАЛЬНОГО ВІДОМСТВА КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НІМЕЧЧИНИ

У період становлення західнонімецької державності і розбудови основних інститутів влади і управління значна увага приділялася розробці концептуальних основ реалізації державної кримінальної політики щодо злочинів, розслідування яких виходить за рамки компетенції окремих федеральних земель або таких, що кваліфікуються як транснаціональні, та створенню як на загальнонаціональному, так і земельному рівнях спеціалізованих правоохоронних відомств. Враховуючи федеративну форму державного устрою Німеччини і нагальну необхідність розбудови цілісного і збалансованого механізму координації діяльності земельних служб кримінальної поліції, у першочерговому порядку було прийнято рішення про заснування поліцейського органу загальнодержавного значення – Федерального відомства кримінальної поліції (Бундескрімінальамт – БКА). Інституалізація БКА відбулася після прийняття бундестагом країни федерального закону

«Про створення Федерального відомства кримінальної поліції» від 8 березня 1951 р. Нормами закону передбачалося, що новостворене центральне поліцейське відомство буде виконувати перш за все функції спеціалізованого довідково-інформаційного, аналітичного центру і зосередиться на вирішенні проблем співробітництва поліцейських служб земель у галузі боротьби з кримінальною злочинністю [1, с.165].

Законодавець постійно приділяв увагу проблемі удосконалення діяльності служби. У 1969 р. до закону були внесені ініційовані Генеральним прокурором ФРН зміни, внаслідок чого БКА отримало повноваження у чітко визначених випадках здійснювати поліцейське розслідування [2, s.1717]. У новій редакції закону про БКА від 28 червня 1973 р. компетенція відомства була поширена на розслідування злочинів, пов'язаних з незаконною торгівлею наркотиками і зброєю, фальшивомонетництвом, політично мотивованими протиправними діями проти конституційних органів федерації [3]. Цей нормативний акт залишався незмінним до прийняття бундестагом 7 липня 1997 р. нині чинного «Закону про Федеральне відомство кримінальної поліції та співробітництво федерації і земель в кримінально-поліцейських справах» [4].

Федеральне відомство кримінальної поліції Німеччини структурно входить до складу федерального Міністерства внутрішніх справ (відділ Р – поліцейські питання) і підпорядковане міністру внутрішніх справ ФРН. Штаб-квартира БКА розташована в м. Вісбадені (Земля Гессен), а філія головної резиденції у м. Мекенхаймі, що під Бонном.

Структура БКА виважена і відображає ключові напрямки роботи відомства. Керівництво службою здійснює президент. Робочим органом БКА є штаб, куди входять президент, віце-президент, начальники трьох головних управлінь (боротьби із злочинністю, аналітичного, захисту держави і особи), спеціальні посадові особи, уповноважені у справах захисту інформації, підтримання безпеки, у справах жіночого персоналу та керівник управління внутрішньої ревізії. Головні управління у свою чергу складаються з ряду профільних відділів, а саме:

I. Головне управління по боротьбі із злочинністю:

1.1. Відділ ОА – загальна і організована злочинність;

1.2. Відділ ZD – центральна кримінально-поліцейська служба, розшук та ідентифікація осіб;

1.3. Відділ КТ – Інститут криміналістичної техніки.

II. Головне управління аналітики:

2.1. Відділ ZV – головні та управлінські завдання;

2.2. Відділ ІТ – інформаційна техніка;

2.3. Відділ КІ – Інститут криміналістики.

III. Головне управління захисту держави і особи:

3.1. Відділ ST – поліцейська захист держави;

3.2. Відділ SG – служба охорони і супроводження (група безпеки);

3.3. Відділ TD – технічна та господарська служба.

Правовий статус Федерального відомства кримінальної поліції нормативно визначений. У Законі про БКА від 7 липня 1997 р. підкреслюється,

що відомство як центральна спеціалізована поліцейська інформаційно-аналітична установа Німеччини здійснює співробітництво між федерацією і землями у кримінально-поліцейських справах, підтримує відповідні поліцейські служби у боротьбі зі злочинами, що виходять за межі юрисдикції однієї землі, є транснаціональними або мають виняткове значення. Оскільки кримінальне переслідування і попередження злочинів та інші завдання захисту від небезпеки залишаються, згідно з національною конституційно-правовою доктриною, у виключному веденні федеральних земель, кожен суб'єкт федерації для практичної реалізації цих функцій має власне земельне відомство кримінальної поліції (Ландескрімінальамт), уповноважене співробітничати з БКА [4, с.4].

Федеральне відомство кримінальної поліції на загальнодержавному і міжнародному рівнях виконує ряд важливих завдань, а саме:

- здійснює збір, аналіз, електронну обробку та обмін оперативною інформацією між федеральними правоохоронними органами і поліцейськими службами земель;

- аналізує тенденції розвитку злочинності в межах всієї країни, на підставі чого складає статистичні звіти про стан криміногенної обстановки;

- здійснює від імені правоохоронного співтовариства ФРН міжнародне співробітництво по боротьбі з транснаціональною злочинністю;

- відряджає кваліфікованих фахівців для підтримки поліцій земель у попередньому розслідуванні окремих категорій тяжких злочинів;

- організує особисту охорону вищих державних посадових осіб;

- при здійсненні кримінального судочинства у передбачених законом випадках забезпечує захист свідків [4, с. 32].

Працівники БКА у передбачених законом випадках зобов'язані надавати необхідну допомогу органам кримінального переслідування земель і можуть самостійно здійснювати розслідування ряду злочинів. До компетенції БКА віднесені такі категорії протиправних діянь:

- 1) злочини проти життя та свободи членів конституційних органів федерації або вищих державних посадових осіб інших країн, які перебувають у ФРН з офіційним візитом;

- 2) тероризм (правий та лівий екстремізм, політично мотивовані злочинні дії іноземців, шпигунство);

- 3) транснаціональні злочини (незаконний обіг наркотичних речовин; незаконна торгівля вогнепальною зброєю, боеприпасами і вибуховими речовинами; фальшивомонетництво; торгівля людьми; злочини в економічній сфері).

Правовою підставою залучення до розслідування службовців Федерального відомства кримінальної поліції є:

- 1) звернення керівництва земельного відомства кримінальної поліції;

- 2) розпорядження міністра внутрішніх справ Німеччини (у разі необхідності розслідування злочинів, вчинених на території кількох федеральних земель);

- 3) доручення Генерального прокурора ФРН [5, с. 67].

БКА має значні можливості для надання ефективної допомоги поліцейським відомствам федерації і земель у припиненні і розслідуванні вищезазначених категорій злочинів. Практична підтримка реалізується шляхом:

I. Збору, аналізу, оцінки і систематизації отриманої від інших правоохоронних органів країни поліцейської інформації. В криміналістичних обліках БКА зберігаються дані на більш ніж 2,5 мільйони злочинців, які скоїли тяжкі злочини на території федерації. Система автоматизованого контролю дозволяє своєчасно оновлювати дані.

II. Експлуатації централізованої поліцейської електронної бази даних «INPOL», доступ до якої мають працівники поліцейських служб німецьких земель, Федеральної прикордонної охорони і митних органів розслідування. Так, у розділі «Розшук і затримання осіб» нині фігурують дані на понад 790 тис. злочинців (з них близько 580 тис. осіб є громадянами інших країн, які підлягають ідентифікації і депортації з Німеччини), а в розділі «Розшук речей» поміщені установчі дані на близько 8 мільйонів розшукуваних предметів. Електронна база даних Федерального відомства кримінальної поліції містить інформацію про кримінальні справи на понад 3,04 млн осіб, понад 6 млн фотознімків 2,1 млн осіб (щороку додається 40 тис. фото) та відбитки пальців понад 2,6 млн злочинців (у середньому щомісяця додається близько 44 тис. відбитків пальців) [6, с.4–8].

Для розшуку людей і речей на території держав-учасників Шенгенської угоди розроблена і використовується спеціальна комп'ютерна Шенгенська інформаційна система «СІС», яка через штаб-квартиру організації у Страсбурзі відкрита для використання представниками правоохоронних органів ФРН, Бельгії, Франції, Нідерландів, Люксембургу, Іспанії, Португалії, Італії, Австрії, Греції, Норвегії, Швеції, Данії та Ісландії.

III. Використання можливостей спеціальної криміналістичної служби ідентифікації. Вона призначена для ідентифікації осіб і невпізнаних трупів шляхом порівняння відбитків пальців, фотозображень, дослідження голосу і аналізу ДНК. З 1998 р. при БКА існує центральний банк ДНК-даних, що можуть бути використані лише у сукупності з іншими заявленими у ході судового розгляду доказами. Вони використовуються як допоміжний засіб для швидкої і надійної ідентифікації злочинців у разі повторного здійснення ними злочинів, а також для встановлення обставин події.

IV. Забезпечення спеціальною криміналістичною технікою інших поліцейських служб, які здійснюють попередне розслідування скоєних злочинів. Федеральне відомство кримінальної поліції має необхідні технічні і наукові можливості для проведення на замовлення поліцейських органів, прокуратури і судових установ необхідних експертиз. Створений при БКА унікальний Криміналістично-технічний інститут складається з п'яти спеціалізованих експертних відділів: фізики і хімії; біології; документів; почерку; голосу; вогнепальної зброї, вибухових речовин і електротехніки.

V. Інформаційно-аналітичного супроводу діяльності кримінальної поліції. Фахівці відомства досліджують тенденції розвитку злочинності як в межах країни, так і на міжнародному рівні, розробляють пропозиції щодо удосконалення державної кримінальної політики і покращання криміналь-

ного законодавства, розробляють поліцейські методи і способи боротьби зі злочинністю. Комплексні криміналістично-кримінологічні дослідницькі проекти БКА спрямовані на вирішення актуальних проблем поліцейської практики боротьби з кримінальною злочинністю та передбачають розробку перспективних моделей діяльності поліції в умовах найближчого майбутнього. Щорічно БКА оприлюднює загальнонаціональні статистичні звіти про стан загальної та організованої злочинності (нині окремо аналізується динаміка і тенденції поширення у країні наркобізнесу і торгівлі людьми). Надзвичайно активно служба використовує можливості глобальної інформаційної мережі Інтернет.

VI. Організації спеціальної професійної підготовки і підвищення кваліфікації персоналу служб кримінальної поліції. БКА здійснює професійну підготовку службовців кримінальної поліції у Федеральній вищій школі публічного управління. Навчальний курс розрахований на три роки і складається з двох блоків тривалістю по 18 місяців: теоретичного (передбачає опанування низки фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін у стінах навчального закладу) і практичного (здійснюється на базі підрозділів кримінальної поліції земель і спеціалізованих відділів Федерального відомства кримінальної поліції).

VII. Федеральне відомство кримінальної поліції відіграє ключову роль у здійсненні міжнародних контактів. Воно має статус центральної установи Німеччини, уповноваженої здійснювати від імені правоохоронних органів країни службове листування з іноземними органами поліції та юстиції. Як виняток, правоохоронні органи ФРН при гострій необхідності попередження існуючої небезпеки та у боротьбі зі злочинністю регіонального значення у прикордонних областях мають право встановлювати прями контакти з відповідними службами країн-членів Європейського Союзу або сусідніх держав. У подібних випадках про здійсненні заходи негайно повідомляється БКА.

З часу вступу країни в 1952 р. до Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу) БКА виконує функцію Національного центрального бюро Інтерполу у Федеративній Республіці Німеччини [7, с.10]. Головною метою Інтерполу є забезпечення тісного співробітництва служб кримінальної поліції країн світу у боротьбі з кримінальною злочинністю. Межі співробітництва в рамках Інтерполу визначаються національним законодавством країн-членів організації, міжнародними угодами, Декларацією прав людини ООН і Статутом Інтерполу.

Останнім часом одним з найважливіших партнерів БКА є Європейська поліцейська служба (Європол) з штаб-квартирою у Гаазі, покликана координувати діяльність кримінально-поліцейських відомств 15 країн Європейського Союзу (Австрії, Бельгії, ФРН, Данії, Іспанії, Франції, Фінляндії, Великобританії, Греції, Італії, Ірландії, Люксембургу, Нідерландів, Португалії та, Швеції) у протидії незаконній торгівлі наркотичними речовинами і відмиванням отриманих цим шляхом коштів, нелегальній торгівлі радіоактивними матеріалами, контрабанді, викраденню і перепродажу автомобільного транспорту і торгівлі людьми. Правовий статус Європолу було визна-

чено з набуттям чинності 1 жовтня 1998 р. відповідної європейської Конвенції. Діяльність Європолу в сучасних умовах здійснюється в основному шляхом обміну і аналізу оперативної інформації.

Для інтенсифікації контактів із зарубіжними правоохоронними органами у галузі боротьби з організованою злочинністю (перш за все з нарко-торгівлею) Федеральне відомство кримінальної поліції з 1983 р. відряджає до посольств ФРН за кордоном спеціальних уповноважених посадових осіб – офіцерів зв'язку. Нині у 32 країнах світу, стосунки з якими розглядаються службою як пріоритетні, працює 48 представників БКА (з липня 1996 р. офіцер зв'язку приступив до виконання функціональних обов'язків при посольстві Німеччини в Україні).

VIII. Службовці БКА забезпечують захист членів конституційних органів федерації (федерального президента, бундестагу, бундесрату, федерального уряду і Федерального Конституційного суду), а також іноземних офіційних осіб, які перебувають у ФРН з візитом. Захист поширюється на службові резиденції та помешкання перерахованих категорій посадових осіб та інші місця перебування федерального президента, членів федерального уряду та їх іноземних гостей. Функцію захисту здійснює «Група безпеки» Федерального відомства кримінальної поліції. Її службовці тісно співпрацюють з поліцейськими органами земель, Федеральною прикордонною охороною, поліцейською службою і групою безпеки бундестагу, а також іноземними компетентними поліцейськими установами.

Зазначимо, що працівники Федерального відомства кримінальної поліції залучаються також для захисту кандидатів у представницькі органи федерації та земель на стадії передвиборної боротьби. Так, наприклад, у листопаді 2000 р. керівництво БКА прийняло рішення забезпечити цілодобову охорону ключового кандидата від однієї з політичних партій на виборах у ландтаг Землі Баден-Вюртемберг, оскільки в його адресу невідомою особою були направлені письмові загрози фізичної розправи [8].

IX. Оскільки Федеральне відомство кримінальної поліції належить до органів кримінального переслідування, то воно несе відповідальність за захист особливо важливих свідків. Захист поширюється на свідків, їх родичів або близьких людей. При виконанні цієї функції працівники БКА підтримують тісні робочі контакти з координаційними установами по захисту свідків окремих федеральних земель [4, с.9].

Для потреб Федерального відомства кримінальної поліції щорічно виділяються значні кошти. Так, наприкінці 1998 р. бюджет служби складав майже 570 млн німецьких марок, а апарат відомства складався з 4.300 працівників, з них: 2.055 – службовці кримінальної поліції (514 представниць жіночої статі), 698 – службовці інших категорій (137 жінок), 1.609 – фахівці за вільним наймом (832 жінки). Питома вага представниць жіночої статі складає приблизно 33% від загальної чисельності штату БКА [6, с.18].

Резюмуючи вищесказане, зазначимо, що БКА аж ніяк не слід розглядати як централізований орган управління кримінальною поліцією Німеччини. Головна функція служби полягає в координації та оптимізації співробітництва поліцейських органів країни у активній наступальній протидії

кримінальній злочинності в умовах існування децентралізованої системи державного управління. Маючи необхідне правове, організаційне, кадрове, матеріально-технічне і фінансове забезпечення, Федеральне відомство кримінальної поліції Німеччини в стані виконувати визначені законом завдання. У сучасних умовах зусилля персоналу служби спрямовані на налагодження ефективного співробітництва кримінально-поліцейських відомств земель, інформаційно-аналітичне забезпечення боротьби зі злочинністю, розслідування найбільш резонансних злочинів, що, як правило, викликають широкий суспільний резонанс і завдають значної шкоди національним інтересам.

Список літератури: 1. Gesetz über die Einrichtung eines Bundeskriminalamtes vom 8. März 1951 // Bundesgesetzblatt. I. 2. Gesetz zur Änderung des Gesetzes über die Einrichtung eines Bundeskriminalpolizeiamtes vom 19. September 1969 // Bundesgesetzblatt I. 3. Das zweite Gesetz zur Änderung des Gesetzes über die Einrichtung eines Bundeskriminalpolizeiamtes vom 28. Juni 1973. Bundesgesetzblatt I. 4. Gesetz über das Bundeskriminalamt und die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in kriminalpolizeilichen Angelegenheiten (Bundeskriminalamtgesetz – BKAG) // Bundesgesetzblatt. Teil I. 5. Антонов И.П. Полиция ФРГ: история и современность. М., 2000. 6. Bundeskriminalamt. Allgemeine Information. Wiesbaden, 1998; 7. Die Rechtssysteme und polizeilichen Organisationen in der Bundesrepublik Deutschland.– Wiesbaden, 1998. 8. Morddrohungen: BKA wacht über SPD–Politikerin Vogt // Die Welt. 2000. 20 Nov.

Надійшла до редколегії 09.10.01

Т.І. Гудзь

ВІДОБРАЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ЗЕМЕЛЬ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ В СТРУКТУРІ ФЕДЕРАЛЬНОГО ПАРЛАМЕНТУ

У світі існували й існують федерації, що склалися на основі об'єднання історично сформованих самостійних держав. Прикладом такого роду федеративного утворення може служити Федеративна Республіка Німеччина (Bundesrepublik Deutschland).

Федералізм у значенні федеративної державності існує в Німеччині майже півтора століття. Першою німецькою федеративною державою був Північно-Германський союз-1867 р., а першою формальною федеративною державою була кайзерівська імперія 1871 р. Остання характеризувалася сильно вираженими династичними тенденціями, домінуючою перевагою Прусії (її населення і площа складали дві третини чисельності населення і території країни) [1, с.24]. Після приходу до влади націонал-соціалістів елементи федералістської структури були ліквідовані шляхом залучення до пануючої ідеології на користь ригідної єдиної держави.

Після беззастережної капітуляції німецького вермахту в травні 1945 року держави-переможці представляли державну владу. Німеччина була розділена на чотири окупаційні зони. Великий Берлін одержав статус, визначений чотирма великими державами, частина Східної Прусії перейшла